

Preekschets en liturgische suggesties - Israëlzondag 5 oktober 2025

Deuteronomium 32:1-12, met een focus op de verzen 4,5 en 7

Thema: 'Rotsvast'

Ds. Koos Snaterse

Inleiding

De Bijbel is dikwijls ongemakkelijk eerlijk, zo blijkt ook uit dit lied. Waar wij het liefst bemoedigende teksten - als krenten uit de pap - lezen, laat de Bijbel ons vaker in het hart van de God van Israël kijken, waarin Zijn emoties hoog kunnen oplopen. Voordat er wordt gepreekt over de rots (4), Zijn oogappel, en de arend die zijn jongen beschermt (11), moet eerst het huiveringwekkende dat in dit lied klinkt worden gehoord. Ervaren wij de ernst van, *"Ik zou hen wel willen wegvagen, elke herinnering aan hen willen uitwissen."* (26)? Gods trouw kan onmogelijk tot verwondering leiden als niet eerst de ernstige gevolgen van ontrouw aan het verbond onder ogen worden gezien.

Voor de Israëlzondag op 5 oktober 2025 wordt aangesloten bij het leesrooster van de synagoge, om zo de verbondenheid met het volk Israël uit te drukken. Op de eerste sabbat van oktober, op 12 *tisjri* 5785 (4 oktober 2025), wordt Deuteronomium 32:1-52 uit de laatste *parasja* gelezen. Het thema wordt bepaald door het eerste woord *Haäzinoe* - 'Geef oor aan', 'luister'. De *haftara* is uit 2 Samuël 22:1-51, het danklied van David, waar dezelfde thema's terugkeren.

De Bijbellezing beperkt zich tot vers 1 t/m 12, en richt de focus op de verzen 4, 5 en 7. In de aantekeningen zijn deze verzen meer uitgewerkt dan de andere verzen. Als tweede lezing wordt Mattheüs 7:24-29 voorgesteld om ons bij onze verantwoordelijkheid te bepalen.

De Israëlzondag is bewust gekozen op de eerste zondag van oktober, omdat deze wordt omringd door de Joodse feesten en gedenkdagen. *Rosj Hasjana* (Joods Nieuwjaar) werd gevierd op 23 en 24 september, als begin van de Tien Dagen van inkeer en omkeer. Op 1 oktober werd het *Kol Nidrei* (Alle geloften) gebeden aan de vooravond van *Jom Kippoer*, de Grote Verzoendag, die op 2 oktober is gevierd. Vanuit de verzoening staat *Soekot* (Loofhuttenfeest) op de agenda voor 7 t/m 13 oktober, over Gods bewaring tijdens de woestijntocht. Dit wordt afgesloten op 14 oktober met *Simchat Thora* (Vreugde van de Wet). Op deze dag wordt het laatste gedeelte van Deuteronomium gelezen en vervolgens opnieuw het eerste gedeelte uit Genesis.

Lied van Mozes

Mozes zingt het lied (1-43) in de avond van zijn leven. Voordat hij het volk zal zegenen, vermaant hij hen ernstig. Wat hij met Israël in het verleden heeft meegemaakt, wordt actueel voor ogen gesteld en omgezet in lessen voor hun toekomst. Ondertussen blijkt Mozes niet zonder zorg.

De keuze om de waarschuwingen in een lied te bezingen kan zijn ingegeven door de ervaring dat een lied beter in het hart en in het geheugen wordt opgeslagen, dan een juridisch geformuleerde verbondstekst. Bovendien is er zo ruimte voor emotie, ervaring en verbeeldingskracht. Het volk Israël leert dit lied uit het hoofd en 'uit het hart' naar aanleiding van Deut. 31:19.

In de synagoge wordt elke sabbat de liturgie vooral gezongen. "Woorden zonder muziek zijn als een lichaam zonder ziel." (Sacks).

Maimonides geeft aan, *"Dit lied, dat ons een waarachtig en getrouw getuigenis is, vertelt ons verklarendwijs alles dat ons overkomen zal"*. Dit profetische lied verhaalt van Gods bevrijdende

Protestantse Kerk

zegeningen in het verleden, die tegelijk beloften inhouden voor de toekomst, mits *nu* gehoor wordt gegeven aan de Thora. Wanneer het oor 'doof' wordt, zal het tegendeel werkelijkheid worden. In zekere zin lijkt de toekomst zo voorspelbaar, maar dit is geen automatisme. Israël is geroepen te leven voor het aangezicht van de Heer. Dit is uitermate zegenrijk, maar beslist geen eenvoudige opgave. De beloften zijn hun gegeven, maar het spoor van Zijn geboden verlaten maakt dat zij hun toekomst op het spel zetten. In de verzen 23-24 worden zeven(!) rampen genoemd.

In de dagen van *Rosj Hasjana* en *Jom Kippoer* speelt de zelfreflectie, schuldbelijdenis en vernieuwing een grote rol.

Als zelfreflectie is het lied een leerdicht voor het volk Israël. Christenen uit de volken zijn bij het verbond met Israël gevoegd. Dit maakt ons 'erbij hoorders'. Als gevolg kunnen wij niet het publiek spelen dat bij het gedrag van Israël instemmend applaudisseert of afkeurend 'boe' roept. Onze taak is te oefenen in de zelfreflectie, omdat het verbond wederzijdse verplichtingen schept. Wij hebben de lessen te leren tot ons heil om zo onze plaats te kennen ten opzichte van het volk dat de Heer heeft verkozen om de volken tot zegen te zijn.

Mozes mag het beloofde land straks wel zien, maar heeft de vervulling van de belofte niet verkregen. Toch mag hij weten dat, ondanks de ontrouw van het volk, de Heer Zijn belofte wel aan het volk vervult en zij in het beloofde land mogen gaan wonen om de zeven (!) vruchten te proeven (13-14).

Structuur van het lied: Oproep tot luisteren (1-3), gedenken van Gods geschiedenis met Israël (4-18), Gods besluiten over Israël (straf, beperking van de straf, bevrijding) (19-27), oproep aan de volkeren Gods verzoening van Israël te erkennen (43).

Aantekeningen bij 32:1-12

(1) De hemel wordt opgeroepen het oor te luisteren te leggen, want de Heer gaat spreken. En de aarde moet horen naar de woorden die Hij verkondigt (Jes. 1:2). Zij worden gezien als onafhankelijke getuigen die alles objectief overzien, zodat de aangekondigde straf gerechtvaardigd blijkt. In een Joodse uitleg wordt 'de hemel' gelezen als 'de geestelijke mensen die hun gedachten richten op de hemel' en 'de aarde' als 'zij die met beide benen op de grond staan'. De boodschap is voor ieder van hen. Het eerste 'leen mij uw oor' vraagt hen die dichtbij zijn het oor te neigen. Het tweede 'luister' vraagt hoorders die op afstand leven te horen. Terwijl de hemel eerder als ver wordt ervaren en de aarde als dichtbij. Voelde Mozes zich bij zijn naderende sterven dicht bij de hemel, zoals een *misdrasj* veronderstelt? In elk geval worden hoorders, waar dan ook, dichtbij geroepen om zorgvuldig te luisteren. Bij het tweede 'horen' klinkt de echo van het *sjema*, "*Hoor Israël...*" (Deut. 6:4). Als hemel en aarde worden opgeroepen te luisteren, hoeveel te meer Israël. Dan worden christenen uit de volken de 'erbij hoorders'.

(2) Ondanks dat de aanklacht heftig en ernstig is, wordt gevraagd de woorden te horen als een zacht drenzende regen en verkwikkende dauw. Een verpletterende stortbui zou de aardbodem doen dichtslaan, maar een milde regen opent deze, zodat er op Zijn tijd vruchten gaan groeien (Jes. 55:10-11). De toonzetting is daarom bewogen en betrokken, niet verwijtend en afwijzend. Sifree, *Ha'azenoë* 306, "*Laat Mijn onderwijs neerdalen als regen: net zoals de regen één ding is, maar op verschillende bomen valt zodat die, naargelang de boomsoort, verschillende vruchten kunnen voortbrengen – de wijnstok op zijn manier, de olijfbom op zijn manier en de dadelpalm op*

Protestantse Kerk

zijn manier – zo is de Thora één, maar vloeien uit haar woorden de Schrift, de Misjna, de geboden en overleveringen voort.

Als regen op het jonge gras: net zoals regen op planten valt en die laat groeien – sommige worden groen, sommige rood, sommige zwart, sommige wit -, zo brengen de woorden van de Thora leraren, achterswaardige mensen, wijzen, rechtvaardigen en vromen voort.”

De Thora leidt niet tot 'koekoek één zang' en tot een keurslijf voor iedereen. Elk hoort het Woord in de eigen taal. De erkenning leeft dat mensen niet aan elkaar gelijk zijn en elk op eigen wijze vrucht draagt in het gehoorzamen van de Thora, waardoor er eenheid in verscheidenheid ontstaat en de chaos juist wordt bedwongen.

(3) Mozes getuigt dat Gods Naam moet worden geproclameerd. In de Naam komen Zijn eigenschappen en grote daden samen. Zijn Naam dreigt echter gelasterd te worden door een leven in onrecht. De oproep klinkt Zijn grootheid te erkennen en te eren, omdat Hij dag in dag uit Zijn rechtvaardigheid en barmhartigheid aan Zijn volk toont en schenkt.

(4-18) Het gedeelte over het gedenken van de geschiedenis verkondigt bovenal Gods eigenschappen en karakter. De tekenen en wonderen laten zien dat God volkomen rechtvaardig en trouw is, terwijl Israël ontrouw, dwaas en ondankbaar is gebleken (4-6). Gods vaderlijke goedheid is er voor Israël echter al vanaf het begin. Terwijl Hij alle volken verdeelde over de aarde, nam Hij alleen Israël aan als Zijn eigendom. Hij voorzag in alles wat nodig was en schonk bescherming (7-14). Toch keert Israël Hem de rug toe en dient het afgoden (15-18).

(4) De eerste metafoor is tegelijk het thema van het lied. *“Hij is de rots”* (met bepaald lidwoord!). Het is de eerste keer dat *‘tzûr’* wordt gebruikt voor God. In sommige Hebreeuwse handschriften wordt de *‘r’* groter geschreven, om te benadrukken dat dit het kernwoord is. Dit lied speelt rondom de rots, dat zeven(!) keer wordt gebruikt (4, 13, 15, 18, 30, 31, 37). In vers 4 worden ook de zeven(!) kenmerken van de Heer genoemd, waarbij *‘trouw’ (êmoena)* het middelste woord is en zo de kern weergeeft. In de Bijbel wordt de metafoor *‘de rots’* hierna veelvuldig gebruikt als beeld van bescherming, redding en voorziening. De Bewaarder van Israël is voor Zijn volk een toevlucht en een schuilplaats (32:37; 2 Sam. 22:2, 3, 32, 47; Ps. 18:3, 32, 47; 27:5; 31:3; 61:3; 62:8; 92:16; 94:22; 104:18; Jes. 26:4). In de concrete geschiedenis van Israël wordt dit telkens zichtbaar.

Met rotsen hebben Mozes en Israël bepalende ervaringen. De rots refereert aan de Sinaï, waar het verbond met wederzijdse instemming werd gesloten (Ex. 19-20, 24). De Heer deed Israël geboren worden (18) en heeft hun het leven gegeven. De generatie die bij de Sinaï heeft gestaan is echter gestorven in de woestijn. Een nieuwe generatie staat rondom Mozes en kent het gebeuren rondom de Sinaï alleen van de verhalen. Daarom dringt Mozes erop aan dat zij de verhalen gedenken om God te kennen als de rots, die op de rots Sinaï Zijn Thora heeft gegeven. Er is een vereenzelviging van God en Zijn Woord, wat terugkeert in Jezus' gelijkenis in Mat. 7:24-29. Wie de woorden van Jezus hoort en doet, bouwt op de rots en vindt bescherming en redding. Het bouwen op zand wordt vergeleken met het wel horen, maar niet doen. Dit is een verwaarlozen en vergeten van de Heer en Zijn Thora (32:18).

De rots Horeb speelt een nieuwe rol bij het verstrekken van water (Ex. 17:6; Num. 20:8-11). Zowel Gods voorzienigheid als Mozes' ongeduld (over reflectie gesproken...) worden genoemd.

Water uit de rots wordt door Paulus verbonden aan Christus, Die als geestelijke Rots meeding door de woestijn (1 Kor. 10:4). Paulus haakt aan bij een *midrasj* waarin wordt verteld dat de rots waaruit

Protestantse Kerk

het water kwam met Israël meetrok door de woestijn - net als de wolkkolom - als blijvende watervoorziening.

Een ander beeld vormt 'honing en olijfolie uit de rots' (32:13, Ps. 81:17) tot verzadiging.

In Rom. 9:33 wordt Christus gezien als de rots waarover men kan struikelen (1 Pet. 2:8; Jes. 8:14). Tenslotte verwijst Jezus naar de belijdenis van Petrus, waarop Zijn gemeente wordt gebouwd (Mat. 16:18).

De metafoor 'de rots' wordt op verschillende manieren gebruikt, al zijn er op details overeenkomsten. Voor deze Israëlzondag laten we deze andere associaties rusten.

Een derde bepalende ervaring was toen Mozes in de holte van de rots mocht staan (Ex. 33:21-22). Daar was de rots een schuilplaats bij de verschijning van de Heer. Hij hoorde Zijn stem de eigenschappen van de Heer noemen.

Als vierde bepalende ervaring geldt de Nebo, waar Mozes nu vlakbij staat. Deze rots zal hij kort na dit lied beklimmen om daar te sterven en door de Heer liefdevol te worden begraven. De Heer is voor hem een eeuwige schuilplaats (vgl. 33:27).

In vers 4 is schuilplaats de eerste betekenis van de metafoor. Een rots bood bescherming tegen stormen. Rotsen kenden holtes waarin een schuilplaats werd gezocht tegen een vijand, zoals David voor Saul (1 Sam. 22:1; 24:1-3). De hoogte van een rots (13) bood eveneens bescherming. Veel vestingsteden werden op rotsen gebouwd, omdat deze moeilijk waren te veroveren. Bovendien schenken rotsen verkoeling tegen de hitte overdag.

De bescherming van 'de rots' wordt onderstreept omdat deze op machtige wijze onwrikbaarheid vast staat. Deze vastheid wordt verbonden met Gods rechtvaardigheid. De Heer is een schuilplaats, *omdat* Hij rechtvaardig is in alles wat Hij zegt en doet. Zijn rechtvaardig handelen staat zo vast als een rots. Al zijn handelen is onkreukbaar en integer.

Voor de Joodse gemeenschap staat de *tsidoek hadien* overeind. De erkenning dat God rechtvaardig is, ook in tijden van lijden en rouw. En Israël weet van lijden en rouw... De overtuiging leeft, wanneer de Heer niet wordt begrepen, dit ligt aan het menselijk tekort en vraagt dit vertrouwen in Hem. Al kon in wanhoop de twijfel hierover groeien.

In de Talmoed (Avodah Zarah 18a) wordt verteld van rabbi Chanina ben Teradyon, die door een Romeins gerecht ter dood werd veroordeeld, samen met zijn vrouw en dochter. Meegenomen naar de plaats van executie citeerde rabbi Chanina Deut. 32:4, *"De Rots! Volmaakt is Zijn oordeel. Al Zijn paden zijn rechtvaardig."* Zijn vrouw citeerde verder, *"Een betrouwbaar God zonder onrecht, rechtvaardig en eerlijk is Hij."* Hun dochter citeerde de profeet Jeremia 32:19, *"Groot van raad en machtig van daad. Uw ogen gaan over alle wegen van de mensen, om iedereen te geven overeenkomstig zijn wegen en overeenkomstig de vrucht van zijn daden."* Dit bracht andere rabbijnen tot verwondering en sindsdien wordt dit beleden in tijden van onrecht en verlies.

Gods betrouwbaarheid en vastheid worden vervolgens verbonden aan Zijn bevrijdend reddingswerk (15, 30; Ps. 78:35). Hierin is de Heer uniek en niet te vergelijken met andere goden/rotsen (31, Jes. 44:8), die ironisch worden gekenmerkt door hun doodsheid, kilheid en machteloosheid, waardoor zij geen bescherming bieden. Een andere negatieve associatie bij 'rots' gaat over de hardheid van een positie (Jes. 50:7; Jer. 5:3).

"Volmaakt" duidt op Gods betrouwbaarheid en oprechtheid. Hij is volkomen rechtvaardig in Zijn weg, werk en rechtspraak (Ps. 92:16). Onrecht wordt niet in Hem gevonden. Hij is zuiver en onberispelijk. Zijn rechtvaardig handelen gaat naar Zijn eigendom en naar de volkeren. Zowel de bevestiging van het positieve (recht), als de ontkenning van het negatieve (geen onrecht), zetten een streep onder Wie de Heilige van Israël is.

| Vindplaats van
| geloof, hoop en liefde

(5) In schril contrast worden de kinderen van Israël beschreven in hun ontrouw, waardoor de spanning met Gods trouw en rechtvaardigheid hoog oploopt. Met ernst wordt zelfs ontkend dat zij Zijn kinderen zijn, wat klinkt als het 'niet-mijn-volk' uit Hosea 1:9. De NBV21 interpreteert juist in de weergave dat zij hun kinschap opgaven, omdat de oorzaak bij het volk ligt. Zij zijn aan het verbond, door hun Vader gesloten, ontrouw geworden. Wat zij hiermee de Heer hebben aangedaan staat in scherpe tegenstelling tot wat de Heer aan hen heeft gedaan.

Het woord *mûmam* (schande, schandvlek, smet) is hetzelfde woord voor een letsel of gebrek dat een man ongeschikt maakt om priester te worden (Lev. 21:17). Hier gaat het om het kinschap dat moreel is beschadigd door verderfelijke handelen. Mozes tekent zijn generatie als onwaardige kinderen, al spreekt hij hen niettemin aan als kinderen van God die zeggen te belijden dat Hij hun Vader is. De felle bewoording mag worden gelezen vanuit Gods gekrenkte liefde voor Zijn kinderen. De bewogen confrontatie beoogt een terugkeer. Zo blijft de krachtige loyaliteit van het verbond overeind door Gods trouw. De Vader-kind relatie blijft overeind (18).

De barse verwoording in het Hebreeuws is moeilijk te vertalen, niettemin is de aanklacht helder en klemmend. Lelijk verdraaien zij het zo, dat het lijkt alsof Hij slecht is niet goed voor hen zorgt. Het volk is echter in-en-in slecht, pervers en krom, terwijl de Heer in-en-in goed is en een Rechtvaardige (*Tsaddiek* - Gen. 18:25; Ps. 51:6). Hoe fors dit ook klinkt, de toonzetting is vanuit bewogen ontferming, en heirdoor als 'zachte regen' (2).

'Vals' ('iqqesj') wijst op een verdraaiing van de werkelijkheid. Zoals mensen zich 'er uit kletsen' en geen verantwoordelijkheid nemen. Men maakt krom wat recht is (Spr. 28:18, Mi. 3:7) en gaan kromme wegen (Spr. 10:9, Jes. 59:8). Het uit zich o.a. in het schuldig verklaren van de onschuldige (waaronder de Heer) en het verontschuldigen van de schuldige.

'Trouweloos' (f'taltol) is verdorven, pervers, bedrieglijk. Beide woorden vormen niet alleen een tegenstelling met Gods recht en trouw, maar geven ook aan dat recht en onrecht worden omgekeerd. De Thora is wel ontvangen, maar er wordt niet naar geleefd. Ook hier ligt de verbinding met Mat. 7:24-29. Een dwaas ('naval', zoals in vers 6) man hoort wel de woorden van de Thora, ook uit Jezus' mond, maar handelt er niet naar. Dit kan zelfs de meest vrome gelden als de omgang met de naaste liefdeloos is, de buitenkant anders is dan de binnenkant, of als men zichzelf rechtvaardigt en zelfingenomen in het leven staat door zich boven de ander te verheffen. Het verwijt van 'huichelarij' past in dit kader.

Rabbi Bachya verbindt "*vals en trouweloos*" met de eerste generatie, met Adam. Hij vertaalt, '*Hij overtrad tegen Hem, niet*'. Dit is, 'Adam overtrad tegen de Ene, namelijk 'u mag hiervan *niet* eten'. Alle overtredingen en lijden in latere generaties zijn hiervan het gevolg.

Het Jodendom kent geen 'erfzonde', maar deze verwoording klinkt wel vertrouwd.

De negatieve beoordeling van een 'generatie' komt met regelmaat terug (Deut. 1:35; 32:20; Ps. 78:8; Jer. 7:29; Mat. 12:29; 17:17; Hand. 2:40; Fil. 2:15). Dat een generatie over één kam lijkt te worden geschoren vraagt om voorzichtigheid. Ezechiël weet van persoonlijke verantwoordelijkheid (Ez. 18:2-4). En in elke generatie leven trouwe en ontrouwe mensen, terwijl trouw en ontrouw doorgaans in elk mensenleven wordt gevonden.

(6) Mozes spreekt het volk nu rechtstreeks aan en beschuldigt hen ervan dat zij Zijn goedheid hebben vergolden met slechtheid. Schokkend wordt de vraag gesteld, "*Is dit uw antwoord aan de Heer?*" Doet u dit Hem aan? Er zijn Thora-rollen waarin de eerste letter "*dit*" groter is weergegeven om de verbazing te benadrukken. Het gedrag wordt als verachtelijk gekenschetst. Het woord '*naval*'

Protestantse Kerk

kennen we van de naam Nabal (1 Sam. 25:3). Het dwaze en onwijze zit er in dat men laatdunkend meent dat de Heer niet bij machte is te beschermen en te helpen. Terwijl Hij hun Vader is, die hun het leven heeft geschonken (18), tot Zijn eigendom heeft gemaakt en de rots is waarop zij kunnen bouwen.

(7) De oproep klinkt om te gedenken ('*zachar*') (Ps. 77:12; 143:5). Gedenken is Gods daden in het verleden tegenwoordig stellen om het vertrouwen in Hem te versterken voor de toekomst. Tegelijk is gedenken de overtredingen van Gods kinderen destijds erkennen, dit herkennen in het eigen leven vandaag, om zich opnieuw te keren tot God en de verantwoordelijkheden van de Thora trouw op zich te nemen.

Gezien de mondelinge overleveringen kan iedereen de getuigenissen raadplegen die van generatie op generatie zijn doorgegeven (26:5-9; Job 8:8-10). In orale culturen werden verhalen betrouwbaar doorverteld en - niet afgeleid door allerlei prikkels en veelheid aan informatie – verstond men de kunst deze overgeleverde verhalen zorgvuldig te onthouden. Dit tekent het belang om van jongs af aan vertrouwd te raken met Gods volmaakte werk onder tekortschietende mensen. En open te zijn over het eigen tekort om de nieuwe generatie Gods weg te wijzen.

Dit gedenken krijgt invulling in de wekelijkse liturgie op sabbat en in het bijzonder tijdens de grote Joodse feesten en gedenkdagen. Gedenken is ook kinderen leren vragen te stellen aan hun ouders, grootouders en leerkrachten. Terwijl ouders, grootouders en leerkrachten de geschiedenissen van Gods grote daden zo hebben te vertellen dat deze in het heden relevant zijn voor hun (klein)kinderen en leerlingen, waardoor de nieuwe generatie bewaard blijft bij Gods Woord en Zijn toekomst (Deut. 6:47, 20-21, Joz. 4:6, 21).

Door vers 7 in nauw verband te lezen met vers 4 en 5 wordt een weg geopend om het verbond te herstellen en een nieuwe toekomst met God te verwachten. Omkijken moet leiden tot omkeren. Israël wordt opgedragen te leren van het verleden. Gods grote daden vormen een eenheid die aan de geschiedenis betekenis, inhoud en doel geeft. Gods weg door de geschiedenis, gekenmerkt door Zijn volmaakte rechtvaardigheid en trouw, mag het vertrouwen in Hem versterken. De geschiedenis van Israël, dat de Thora heeft gedragen en draagt, is gericht op wat Jesaja vertolkt, "*Volken laten zich leiden door jouw licht, koningen door de glans van je schijnsel.*" (Jes. 60:3). Hierin blijkt het gedenken de bijzondere positie van Israël te schetsen. Zelfreflectie leidt tot vernieuwing, dienstbaar aan de volken. Hieruit mogen wij als kerk putten.

(8) De titel 'Ēljôn' (de Hoogste, de Allerhoogste) wordt in de Bijbel voornamelijk gebruikt in poëzie om Gods overmacht over alle goden, machten en krachten uit te drukken.

In Genesis 10 wordt weergegeven dat, als gevolg van de bouw van de toren van Babel, Hij alle volken heeft verdeeld over de aarde en elk volk een plaats heeft gegeven. In Genesis 10 worden zeventig volken genoemd, hetzelfde aantal als waarmee Jakob naar Egypte trok (Gen. 46:27, Ex. 1:5, Deut. 10:22). De Qumran-rol 4QDeut heeft 'zonen van God' en de LXX 'engelen van God'. Ps. 82 zal hier op de achtergrond hebben meegespeeld.

(9) Het volk van Jakob is Zijn eigendom geworden, waarvoor Hij een eigen gebied heeft afgezonderd. Voor dit gebied worden geen permanente grenzen aangegeven. In verschillende tijden heeft Israël verschillende grenzen gekend. Omdat dit land door God is gegeven en als verbondsgeschenk mag worden bewoond, is het mede afhankelijk gemaakt van Israëls verbondstrouw. Het is echter de Gever die de grenzen bepaalt van zowel het land als aan de

Protestantse Kerk

voorwaardelijkheid van het bewonen ervan. Het volk Israël, evenals het gebied dat hun is toebedeeld, wordt gezien als Zijn eigendom en valt hiermee onder Zijn bescherming.

(10) Israël werd als een vondeling aangetroffen in de wildernis van de woestijn. En hiermee in de chaos van de woestheid, waarbij *'wûv-tôhû'* herinnert aan *'tôhû wa bôhû'* (woest en doods) uit Genesis 1:2. Het is de eerste keer dat dit woord na Gen. 1:2 wordt gebruikt. Het verwijst naar de chaotische krachten (dorst, honger, vijanden) in de wildernis, waar Israël in levensgevaar verkeerde. De woorden laten zien hoe verloren Israël er aan toe was en hoe dankbaar zij hun Bevrijder behoren te zijn.

“Zoals een vader liefdevol zijn armen slaat om zijn kind, omringt ons met erbarmen”, zingt de kerk in Ps. 103 vers 5. Hopelijk leeft het besef dat dit ‘ons’ Israël is en dat wij dit met hen meezingen. De Vader omringt, onderwijst en beschermt Zijn kinderen, als de pupil van Zijn oog. Het ooglid beschermt in een reflex het oog voor naderend onheil (Ps. 17:8, Zach. 2:12). Tegelijk spreekt de oogappel van liefde die groeit als je elkaar in de ogen staart (Jer. 31:20), of elkaar eerlijk in de ogen kijkt. (Spr. 7:2).

Opnieuw klinkt het gedenken. Dit richt zich op de tocht door de woestijn, niet op de bevrijding uit Egypte. Abravanel stelt de vraag waarom dit is? Jehoeda Moriël geeft als antwoord dat de uittocht passief werd beleefd, terwijl Israël in de woestijn groeide naar de wederzijdse beaming van Gods redding en bewaring (Ex. 20:1, 24:7). De woestijntocht werd tegelijk bruidstijd.

(11) De metafoor van een arend (of vale gier) wordt gebruikt voor de wijze waarop de Heer Zijn volk beschermt, beschut en draagt als uitdrukking van Zijn liefde en zorgzaamheid. De arend slaat zijn vleugels breed uit om te zweven boven het nest met zijn jongen, klaar hen op te vangen zodra het eerste vliegen vallen wordt. Het draagt het jong dan op zijn vleugels. Zo beschermde de Heer Zijn volk in de woestijn. Dat een arend dit in werkelijkheid niet doet is niet relevant, het gaat om het beeld.

‘Zweeft’ refereert aan Gen. 1:2 en wordt eveneens voor de eerste keer na Gen. 1:2 gebruikt. De Heer beschermt Zijn kinderen, terwijl Hij hen vormt tot Zijn volk, zoals ooit de Geest waakte over de nog ongevormde chaos om het scheppingswerk vorm te gaan geven.

(12) Het unieke van de Heer wordt vertolkt. Hij alleen, en geen enkele andere god, heeft Israël door de woestijn geleid en het gebracht tot waar het nu is. Opnieuw wordt Gods trouw benadrukt.

Aanwijzingen voor de preek

- In de inleiding kan iets worden gezegd over het zingen van liederen. In de synagoge wordt de liturgie vooral gezongen. Zingen wij voldoende? Zingen wij de teksten bewust mee? Kan dit gemeenteleden helpen die het liefst naar zangdiensten gaan? Lieder, jong en enthousiast geleerd, kunnen op hoge leeftijd, zelfs bij dementie, nog worden meegezongen. Lieder zijn van blijvende waarde, omdat we Gods trouw ‘onze ziel binnen zingen’ (Barnard).
- Israël heeft geleerd door lied en muziek de geschiedenissen met de Heer aan elkaar te rijgen, om te gedenken aan Gods grote daden. De Psalmen vormen Israëls liedboek. Zijn we ons ervan bewust dat wij de Psalmen met Israël meezingen? Naast de Psalmen kent de Joodse gemeenschap tien liederen uit de Tenach, elk met een eigen toonsoort (overzicht bij

Sacks, p 281). Het eerste lied is ook van Mozes, na de doortocht door de Rietzee. Het tiende lied is nog niet bekend, want dit wordt het lied van de Messias. In Opb. 15:3 wordt het lied van Mozes en het Lam gezongen.

- In vers 4 wordt Gods trouw en rechtvaardigheid bezongen. Laat alle aandacht vallen op het ene beeld van God als de Rots bij uitstek. Dit is Hij allereerst voor Israël. Door de eeuwen heen heeft Hij dit bewezen.
- Verkondig de trouw en de rechtvaardigheid van de God van Israël. Deze staan vast als een rots, waardoor Hij met recht 'de Rots' wordt genoemd. Werk van hieruit de metafoor 'de Rots' verder uit. 'De Rots' is verbonden met Zijn spreken (Thora - Sinai) en vraagt om te worden gehoord en gedaan. Uit genade verbondskinderen te mogen zijn, schept verplichtingen die in liefde in praktijk dienen te worden gebracht. Op deze manier trekt 'de Rots' mee op onze tocht door het leven.
- De verbinding kan worden gelegd met de gelijkenis van Jezus in Mat. 7:24-29. Dit betekent echter niet zomaar 'op Jezus bouwen' of 'in Jezus en Zijn volbrachte werk geloven'. Het gaat om de werken van dankbaarheid voor de verkregen genade en het gehoorzame geheiligde leven in de vreze des Heeren. Heeft Jezus onder ons het gezag dat wij naar Zijn stem luisteren?
- Als christenen geloven wij dat de ondragelijke spanning tussen Gods trouw en onze ontrouw door Zijn Zoon aan het kruis tot vrede is gekomen. Hij droeg onze ontrouw en bleef de Vader trouw. De Goede Vrijdag is voor ons de Grote Verzoeningsdag geworden.
- Rots is de Heer niet voor even, maar voor eeuwen. Zijn trouw brokkelt niet af en Zijn rechtvaardigheid buigt niet door vooringenomenheid. Gods trouw en rechtvaardigheid gaan mee, zelfs wanneer door lijden en pijn een donkere schaduw valt over het leven en Zijn goedheid niet wordt ervaren. Er zijn tijden geweest dat Israël God smeekte om redding, maar Zijn hulp niet kwam. Dit stelt enorm op de proef. Dan is het geloofskunst om toch te zingen van Gods goedertierenheid. Hoewel dit niet altijd het geval is in tijden van lijden, wordt het hier in verband gebracht met de ontrouw en onrechtvaardigheid van Gods kinderen. De menselijke schuld trekt een heel eigen schaduw over ons leven. Juist dan mag Gods trouw en goedheid tot onze verwondering te meer uitkomen. Hoe groot is Zijn trouw!
- Het lied van Mozes begint daarom met de oproep het oor te neigen en te luisteren.
- Onjuist is de veronderstelling dat Wet en Evangelie aan elkaar tegengesteld zijn. Nog minder waar is dat Joden wettisch zijn, terwijl christenen leven van genade. In de Thora schuilt Evangelie en in het Evangelie komt de Thora mee. Israël heeft tijdens de Tien Dagen van inkeer en omkeer God en elkaar schuld beleden en vervolgens de Grote Verzoendag gevierd en diept uit de Tenach genade, vergeving en verzoening. Het nauwgezet leven naar de Thora groeit vanuit dankbaarheid voor de ontvangen trouw en genade. Het past ons te reflecteren op Gods geboden en vermaningen en ons door Zijn genade te vernieuwen voor Zijn aangezicht.
- Reflecteren op onze leefwijze leren wij van het volk Israël. Reflectie is God als 'de Rots' in de ogen kijken om het eigen tekort te ontdekken en dit te belijden. Vervolgens om het leven nieuw vorm te geven naar Zijn geboden en belofte.
- Zelfreflectie is geen ongezonde introspectie, maar aanleiding om tot God terug te keren en ons te laten verzoenen om nieuwe verantwoordelijkheid te dragen (Ef. 2:8-10). Toch moet niet 'te snel' naar de vergeving worden geschakeld. Want een grotere tegenstelling tussen God en mensen als hier geschetst is niet denkbaar. Het is de tegenstelling tussen rots en

Protestantse Kerk

trots. *“Mijn God, hoe snel vergeet men zijn bevrijding”*, verzucht Ps. 78:14. Kunnen wij in herinnering brengen wat we zijn vergeten en kwijtgeraakt?

- Welke zelfreflectie hebben wij als kerken laten zien als het gaat om de eeuwen Europese geschiedenis met Joden? Hebben wij elke vorm van vervangingstheologie (dat de kerk de plaats van Israël heeft ingenomen) afgeleerd? Hebben [de verklaring van Erkenning & Verantwoordelijkheid van de Protestantse Kerk](#)) en [de schuldbelijdenis](#) van de Christelijke Gereformeerde Kerken en andere kerken geleid tot een vernieuwde relatie met de Joodse gemeenschap? Weten wij de Joodse gemeenschap in ons land te bemoedigen, nu het antisemitisme hen opnieuw angstig maakt?
- Vanuit de trouw en rechtvaardigheid van God als de Rots, mag Zijn bewogen hartstocht worden vertolkt wanneer Zijn kinderen niet leven als Zijn kinderen en Hem ontrouw zijn. Het verbond kraakt in zijn voegen en is eigenlijk niet meer houdbaar. De trouw en rechtvaardigheid van God verdraagt de ontrouw en het onrecht van Zijn kinderen niet, die zichzelf hebben beroofd van hun kind-zijn. Je voelt dat de spanning haast ondragelijk wordt. Maar Gods hartstocht zet geen streep door Zijn trouw en onkreukbaarheid. Vers 4 laat de zeven karakteristieken van God zien. Die staan als een rots!
- Wees echter zeer terughoudend bij het ‘niet-kinderen’. Deze woorden zijn tegen Israël gesproken en in feite niet voor onze oren bestemd. Tegelijk klinkt, *“Ik ben toch jullie Vader!”* Dàt blijft staan! Dit lied eindigt met verzoening van land en volk, *“en de schuld van zijn land en zijn volk wist Hij uit.”* (43). Omdat dit Israëls zelfreflectie is en wij de ‘erbij hoorders’ zijn. Wel zijn gevoelens van teleurstelling en boosheid invoelbaar bij veel gemeenteleden die ervaring hebben met ontrouw en gebroken vriendschapsrelaties. Dit is dicht bij de hoorders te brengen en vraagt pastorale voorzichtigheid.
- Toen was, en nu is, Israël niet volmaakt. In plaats van Israël te verwijten en af te wijzen, mogen wij leren van hun zelfreflectie om de God van Israël waarachtig te leren dienen. Christus is een verzoening voor al onze zonden. Uitermate genadevol is dat Hij ons eerst heeft liefgehad, al moeten wij ons laten trekken door Zijn liefde en trouw. Deze belijdenis mag echter nooit leiden tot gemakzucht, maar moet veeleer leiden tot verwondering en nieuwe toewijding.
- “Want telkens als Israël afdwaalde, heeft God hen toch niet verlaten.”, schrijft rabbijn. Marianne van Praag. “Het gaat er niet om perfect te zijn, maar om te groeien.”
- Levenservaringen kunnen ons dicht bij de Heer brengen, schrijft ds. Adri van der Wal. Dit is dicht bij de hoorders te brengen. De Heer heeft ook veel levenservaringen met ons. Wat zouden Zijn levenservaringen met ons zijn? Wat komt er bij ons boven?
- Gods weg met Israël ging en gaat door diepten, dikwijls veroorzaakt door de volkeren, terwijl Israël de opdracht heeft voor deze volkeren een licht te zijn. Israël is een licht voor de volken in het leven naar de geboden en in alle (moeilijke) omstandigheden Hem te belijden als rechtvaardig.
- Zoals de God van Israël ondanks alles loyaal blijft aan Zijn volk, zo mag de kerk leren loyaal te blijven aan het volk Israël. Zo verstaan we onze roeping gestalte te geven aan de onopgeefbare verbondenheid.
- Uit de onwankelbare trouw van de God van Israël blijkt dat, zelfs als zij in tegenstrijd leven met Hem, Hij hen niet loslaat, maar profetisch blijft aanspreken als hun Vader en te allen tijde klaar staat om hen te verzoenen en te vernieuwen.

Aanwijzingen voor de liturgie

- Nieuwe Berijming: Ps. 18:1; 9, 14; 31:3; 51:3, 4, 7; 62:1, 4, 5; 71:1, 2, 3; 73:10, 78:1, 2, 24; 89:6, 11; 90:1, 5, 8; 92:1, 3, 8; 93:1; 102:10; 122:1, 2, 3; 125:1, 2;
- Oude Berijming: Ps. 18:1, 9, 14; 19:6, 7; 26:1, 3; 27:3; 31:1, 2, 3, 4; 62:1, 4, 5; 71:1, 2, 3; 73:12, 13; 77:7, 8; 78:18; 79:4, 7; 89:12; 90:1, 4, 9; 92: 8,9; 95:1, 2, 4; 111:2, 3; 122:1, 2, 3; 125:1, 2.
- Liedboek: Zingen en bidden in huis en kerk (2013): Lied 119a; 122a; 176; 514d; 546; 737; 750; 802; 885; 889; 899; 911; 939; 1016.
- Liedboek voor de Kerken (1973): Gezang 8: 1, 2; 20: 1, 2, 4; 34; 254: 2, 3, 4; 326:4; 440; 453;
- Weerklank: 31; 38; 39; 220; 290; 432; 452; 489.
- Bundel 1938: Gezang 125; 126; 127; 141; 174;
- Hemelhoog: Lied 41; 45; 89; 259-273; 372.
- Evangelisch Liedbundel: Lied 5; 12; 34; 49; 170; 189; 192; 351; 352; 430;
- Johan de Heer: 92; 101; 149; 182; 283; 327; 331; 347, 353; 369, 371.
- Opwekking: Lied 123; 159; 190; 262; 270; 277; 284; 285; 339; 423; 542;

Tekst van de week:

In een toenemend aantal gemeenten wordt elke week een tekst geleerd door gemeenteleden. Laat het deze week Deuteronomium 32:4 zijn.

Gebed voor Israël:

Op de Israëlzondag wordt er gebeden voor het volk Israël in het land en wereldwijd. Omdat zij vaak tussen de wal en het schip vallen, mogen we beginnen met danken en bidden voor de Messiasbelijdende Joden, ook de Nederlandse.

De Joodse gemeenschap in Nederland ervaart angst vanwege de groei van het antisemitisme. Bidt om bewaring voor alle vormen van antisemitisme, haat en wantrouwen. Dat dit gaat verdwijnen, zodat Joden veilig kunnen wonen, ook in ons land.

Vanwege de oorlog in Gaza bidden we krachtig om vrede, gerechtigheid en barmhartigheid. Dat de God van Israël de wapens zal omsmeden tot ploegscharen. Het mag een gebed zijn om verlossing uit de spiraal van de wraak en gericht op het loslaten van de gegijzelden en het toelaten van alle hulp die in Gaza nodig is. We mogen bidden voor psychologische ondersteuning van getraumatiseerden en begeleiding bij rouw, verlies en verdriet.

Het mag uitlopen op het bidden om Gods Koninkrijk en worden afgesloten met 'het Onze Vader'.

Kindermoment:

Bram had afgesproken met zijn vriend om na school te gaan spelen. In de klas zat hij er al aan te denken en uit school rende hij gelijk naar zijn vriend. Maar die bleek helemaal niet thuis! Zijn moeder vertelde dat hij met een andere vriend had afgesproken. Bram kon wel door de grond zakken en ging teleurgesteld en boos naar huis. 'Bah, wat een vervelende vriend!' Nou, met hem wilde Bram geen vrienden meer zijn!

Protestantse Kerk

Bram ging nadenken wie wel een goede vriend zou kunnen zijn.

Ben jij wel eens zo teleurgesteld? Omdat iemand jou was vergeten? Niet deed wat je was beloofd? Dat is best vervelend, hè!

In de preek gaat het straks over de Heer, Die teleurgesteld is in Zijn kinderen. De Heer is trouw en houdt Zich aan alle afspraken. Hij doet wat Hij zegt. Hij is de Rots waarop wij kunnen bouwen. Maar wij, zijn kinderen, vergeten deze afspraken telkens.

Maar nu de verrassing! Zegt de Heer dat Hij niets meer met hen te maken wil hebben? Nee, Hij vraagt hen nog eens goed na te denken. 'Denk eens terug aan wat Ik allemaal voor jou heb gedaan! En kom dan terug naar Mij. Dan vergeef Ik het je en vernieuwen wij onze vriendschap'. Dat is heel mooi. Maar dan moeten we wel naar de stem van de Heer luisteren! En doen wat Hij vraagt. Toch?

Liederen met de kinderen:

- Weerklank: 453.
- Hemelhoog: Lied 89; 260-273; 335; 336; 340; 345; 426.
- Evangelische Liedbundel: Lied 351; 430.
- Johan de Heer: Lied 92.
- Op Toonhoogte (2015): Lied 62; 327; 466; 514; 541; 549.

Gebruikte literatuur o.a.

- David L. Liebner (ed.), *Etz Hayim: Torah and Commentary*, New York - 1999.
- Richard E. Friedman, *Commentary on the Torah*, New York – 2001.
- Jeffry H. Tigay, *The JPS Commentary on Deuteronomy*, Philadelphia, New York, Jerusalem – 1996.
- Rabbi Elie Munk, *The Call of the Torah: An anthology of interpretation and commentary on the Five Books of Moses – Davarim*, Brooklyn, New York – 2010⁴.
- Jonathan Sacks, *Deuteronomium: boek van de samenleving*, Middelburg – 2024.
- Tenachon 28, *Sidra Ha'azinoe*, pp 447-452, Hilversum – 1987.
- C.J. Labuschagne, *Deuteronomium deel III (POT)*, Baarn – 1997.